

Könyvszemle

Az olasz könyv története – tömören és mégis részletesen

Marco Santoro olasz könyvtörténete az ezerkétszáz évesekkel kezdődik. Nem, nem találta fel valaki Itáliában két évszázaddal korábban a nyomtatást, de a szerző úgy gondolta – teljes joggal –, hogy az előzményekhez, Itália művelődéstörténetéhez ennyi hozzá tartozik. Felfesti tehát a XIV–XV. század politikai, gazdasági, társadalmi, és művelődési viszonyait, történetét Itáliában, éppen úgy, mint a következő, immár könyves időszakokét, s ezzel megadja nemcsak az itáliai könyvtörténet kezdeteinek, előzményeinek hátterét, de könyvének struktúráját, módszerét is.

Alcíme szerint a mű tárgya ugyanis nem pusztán az itáliai könyv története, hanem könyv és társadalom Itáliában a tizenötödiktől a huszadik századig. Annak ellenére, hogy valóban, mindig a társadalom, a politikai, gazdasági környezet az, ahol a könyv megjelenik és hat, Santoro fejezeteiben – történeti korszakolásában – nem a szokásos történeti, vagy akár művelődéstörténeti korszakokat találjuk, hanem cezúráit a könyv története szempontjából húzza meg, még ha ezek (természetesen) közel is esnek a történelem más megközelítésű korszakhatáraihoz. Nyilvánvaló, hogy a megközelítő, a kezdetekig jutó első fejezet után a nyomtatott könyv itáliai megjelenésével kell indítani, és mivel a „XVI. századi nyomtatvány” új minőség, új kategória, természetes, hogy külön fejezetet érdemel. Ilyen egyszerű és nyilvánvaló tehát, hogy a „csodálatos haladás” című fejezet 1465-1500 között tekinti át tárgyát. Ez a tárgy pedig, a könyv (azaz az első német nyomdászok) itáliai megjelenése, *Konrad Sweynheim* és *Arnold Pannartz* Subiacoban alapított (és feltehetőleg 1467-ben Rómában is működött, majd *Giovanni da Spira* (azaz Johann von Speyer) 1468-69-es velencei nyomdájától indul, s azáltal válik csodálatossá, hogy alig fél évszázad alatt jut el odáig, hogy (*Jonh M. Leinhart* adatai szerint) a világ inkunábulum-termésének 41,64 %-át Itália adta. Santoro azonban rögtön közli *Carl Wehmer* mindössze öt évvel későbbi adatait (1935 és 1940 a két „toplista” megjelenésének éve, tehát az eltérés nem az időközben felkutatott hatalmas mennyiség következménye), amely szerint Itália termése „mindössze” 35.6 %. (Ha valakit a részle-

Marco Santoro

Storia del libro italiano

B

SANTORO, Marco

Storia del libro italiano : libro e società in Italia dal
Quattrocento al Novecento / Marco Santoro. - Milano
: Ed. Bibliografica, cop. 1994. - VIII, 446 p. ; 21 cm. -
(Bibliografia e biblioteconomia ; 47.). - Bibliogr.: p.
363-415.

ISBN 88-7075-376-X

tek érdekelnek, a két adatsor a könyv 50. oldalán található.) Következik tehát (az olasz könyvtörténetben) a konszolidáció kora, a tizenhatodik század. Könnyű (?) dolga lehetett itt a szerzőnek, hiszen Olaszországban több, mint egy évtizede folyik a tizenhatodik századi itáliai kiadványok számbavételének hatalmas programja, melynek méretére (és alaposágára) jellemző, hogy eddig három kötete jelent meg, A-tól Chiesa cattolicaig bocsátva közre a feldolgozott anyagot, s az A-F-ig feldolgozott mennyiség közel 19 000 művet ír le. (Ismét csak az érdeklődőknek: ezek nyelv, illetve kiadási hely szerinti megoszlását a 107-108. oldalakon lévő táblázatok mutatják.)

Érdekes megfigyelni, hogy a század első és második fele más-más képet mutat: 55,4 %-ról 51,8%-ra csökken a latin, miközben 41,1 %-ról 45,1 %-ra nő az olasz nyelvű kiadások száma, s míg a második ötven év össz-termése alig kétszerese az elsőének, Velencében még ennél is kevesebb –, Rómában és Firenzében közel háromszorosa az emelkedés mértéke. 1600 és 1750 között a „növekedés nehézségei” mutatkoznak, elsősorban a cenzúra képében, 1750 és 1815 kö-

zött pedig a „szabadság szele” mozgatja Itália sajtógépeit. Talán szokatlan a következő lépés, hiszen 1815-1920-ig tárgyalja a „hódítás területe” című fejezet a bécsi kongresszustól a „Marcia su Roma”-ig terjedő időszakot, ám végül is ez az a kor, amely a recenzens számára is lehetővé teszi, hogy immár olaszt írjon itáliai helyett, amelyben nem véletlen, hogy a vallási tárgyú publikációk az 1846-os 23 %-os részarányról 1919-ig 3,4 %-ra csökkenjenek, miközben a társadalmi-ideológiai tematikájú kiadványok aránya 4,5 %-ról 23,9 %-ra emelkedik, s ahol a viszonylag állandó (s a két említett időpont között 9,5 %-ról mindössze 15,1 %-ra emelkedő) arányban megjelenő történelmi-földrajzi jellegű művek 1861-ben 25,3 %-ra ugranak. (A részletekért a 300. oldalt kérjük fellapozni.)

A manipulációtól (az olasz fasizmus éveitől) a „töredezett táj” kialakulásáig (szinte napjainkig), azaz 1922-1990-ig terjed a könyv utolsó fejezetének áttekintése, ezúttal két szempontból is kissé eltérve az eddigiektől. Egyrészt, mert – érthető okokból – nem tekinti egységesnek ezt a korszakot, és külön alfejezetben tárgyalja a második világháború előtti és az azt követő időszakot, másrészt, mert egyik korábbi fejezetben sem tudta (a hiányzó adatok miatt nem is tudhatta) a könyv és a társadalom olyan szoros együttélését bemutatni, mint éppen a legutóbbi időkben, ahol rengeteg vizsgálat szól immár nemcsak a kiadásról, hanem a fogadtatásról, az olvasókról, az olvasási szokásokról is.

Ismét csak érdekességként egy adat az első korszakból és az első témában: 1923-27 és 1928-32 között olasz, francia, német, angol, amerikai összehasonlításban a kiadványszám a legnagyobb mértékben Olaszországban növekedett, ugyanakkor Németországban jelentősen csökkent. (E korszak érdekesebb adataira a 317-318. oldalakon bukkanhatunk.) Hogy ne maradjunk adat nélkül a végére sem: a *Könyvek és olvasók ma* című, kötetzáró alfejezet egyik táblázata szerint 100 olaszból 37 (100 nőből 40, férfiből 34) olvas könyvet, és 100 könyvolvasó közül 48 (nő 45, férfi 50) tizenkét hónap alatt 1-3 könyvet olvas. A rendszeres olvasók kevesebbet tévéznek, de többet járnak moziba, színházba, hangversenyre, mint a ritkán, vagy egyáltalán nem olvasók, és rádióhallgatásban, hanglemeztárolásban (sőt, még diszkóba járásban is) csak az alkalmi olva-

sók előzik meg őket. Igaz, hogy ők azok, akik leg-ritkábban látogatják a sporteseményeket.

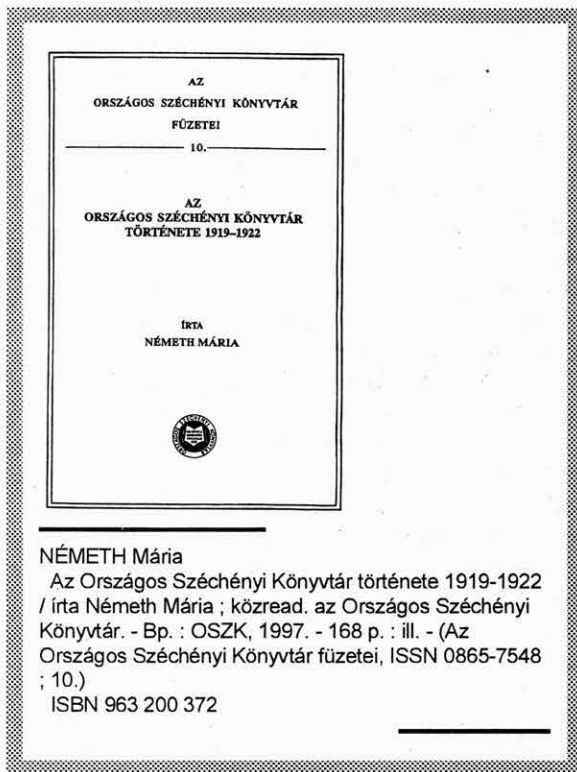
Azt hiszem, amit 360 oldalon egy ország könyvtörténetéről, el lehet mondani, azt Marco Santoro elmondta. Széles (ám kellően szűk-szavú) politika-, gazdaság- és művelődéstörténetbe ágyazva rendkívüli adatgazdagsággal tárja olvasója elé az itáliai, illetve az olasz könyv (pontosabban a nyomtatott könyv) történetét, kapcsolatait a társadalommal.

Ami utána jön, már nem tetszett ennyire. A következő 52 oldal összekötő szövegbe oltott bibliográfiát közöl, amelynek magyar „szereplője” is van: az Akadémiai Kiadó 1988-as *Klaniczay Tibor* szerkesztette *L'époque de la Renaissance* első kötete. (Nem tárgy a könyvismertetésnek, hogy az Akadémiai Kiadóra, annak privatizációjára, az idegen nyelvű kiadványok fontosságára vagy létjogosultságára vonatkozó vitákra utaljon...) Kétségtelen, hogy a kötetből hátralévő névmutatóból ez nem derül ki. Az 52 oldalas bibliográfiai összeállításból viszont nem derül ki, hogy *Borsa Gedeon Clavis Tipographorum*-a nélkül Santoro sem így írta volna meg könyvét. Ez viszont kiderül az említett névmutatóból, ahol tehát a szövegben, illetve a bőséges lábjegyzetekben előforduló nevek (nemcsak szerzők, hanem a mindenféle szereplők, tipográfusok, kiadók, királyok, hadvezérek) jelennek meg. Kár, hogy nem kaphatunk egységes és kezelhető bibliográfiát az itáliai könyv történetéről (és kár, hogy erre, a bibliográfia kettéosztott és csak félig névmutatózott voltára csak így jöhettünk rá).

Mohor Jenő

2,051282% a 100%-ból: nemzeti könyvtárunk élete 1919 és 1922 között

Tulajdonképpen minden recenzensnek három feladata van. Mindenekelőtt tájékoztatnia kell a „célba vett” mű létrejöttének körülményeiről, aztán ismertetnie kell a tartalmát, végül pedig az olvasó mihez tartása, illetve egy esetleges többedik kiadás jobbítása végett, értékelnie – dicsérnie

NÉMETH Mária

Az Országos Széchényi Könyvtár története 1919-1922 / írta Németh Mária ; közread. az Országos Széchényi Könyvtár. - Bp. : OSZK, 1997. - 168 p. : ill. - (Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei, ISSN 0865-7548 ; 10.)

ISBN 963 200 372

vagy elmarasztalnia – kell szerzőjének teljesítményét.

A recenzens munkával való megterhelése szempontjából vannak „rossz szerzők” és vannak „jók”. A „rossz szerzők” közé azok tartoznak, akik művükben nem közölnek a körülményi és a tartalmi ismertetéshez semmiféle olyan szöveg-elemeket, amelyeket a recenzens „áttemelve” tudna hasznosítani, hogy ezáltal az imént említett első két feladaton túljutva, harmadik feladatának, az értékelésnek tegyen intenzívebben eleget.

Nos, *Németh Mária* ebben az összefüggésben is „jó szerző” (később kitűnik: még mi minden másban), hiszen művének elő- és utószavát idézve a körülményi tájékoztatás kötelezettsége teljes mértékben, a tartalmi pedig jórészt abszolválható.

Akkor most következék a „hogyan jött létre” kérdésre adható válasz: „*Az 1960-as évek derekán hozott határozatot az Országos Széchényi Könyvtár akkori vezetősége az intézmény történetének megírásáról és kiadásáról. A művet a könyvtár megalapításától kezdve 1946 végéig három nagy egységre tagolva kívánta közreadni.*

Az első kötetet 1802-től a kiegyezésig terjedően Berlász Jenő, a következő részt 1918-ig menően Somkuti Gabriella és a harmadik korszakot az 1946. évvel zárva Haraszthy Gyula volt hivatott megírni. Berlász Jenő kimagasló értéket képviselő műve [Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802-1867. 555.p.] 1981-ben látott napvilágot. Somkuti Gabriella – aki részművek megjelenetése mellett később kapcsolódott be a munkálatokba – az anyaggyűjtés vége felé jár, a harmadik kötet azonban Haraszthy Gyula halála miatt gazdátlan maradt.

Örökül hagyta viszont ránk az egész vállalt korszakára kiterjedő, az OSZK irattári anyagára és az Országos Levéltárban található dokumentumokra vonatkozó szinte teljes, részben lemásolt, részben kijegyzetelt adatgyűjtést. A rendezetlen iratok ellenőrzése, hiányainak pótlása, korszakok és azokon belül szakterületenkénti szétosztása, a megjelent résztanulmányok számbavétele és összegyűjtése jelen munka szerzőjére hárult.”

Németh Mária az iménti „háramlásból” eredő tisztán a recenzió címében említett 2,051282%-nyi időszakra vonatkozóan korántsem tudott kényelmesen megfelelni. „Bár az OSZK Irattárában is mutatkoznak korabeli hiányok – írja –, nagyobb gondot az okozza a feldolgozásban, hogy éppen a könyvtár közvetlen felettes hatóságának, a Magyar Nemzeti Múzeumnak irattári anyaga nem áll rendelkezésre. Ezt a múzeum vezetősége 1926 közepén helyhiány miatt szállította át az Országos Levéltár épületébe, de éppen ezt a gyűjteményt őrző terem égett ki teljesen 1945 kritikus napjaiban. A fontos iratok hiánya több esetben is egyoldalú dokumentáltsághoz vezet: ismerünk egy tervezetet, kezdeményezést, de megvalósulásáról vagy megghiúsulásáról már nincs tudomásunk.”

Ami pedig a munka tartalmát illeti. Igaz ugyan, hogy a tárgyalt négy év a nemzeti könyvtár 195 évéhez képest igencsak „darabka” idő, ám benne az intézményi létezés nem is egy mélypontja található. Ennek érzékeltetésére hadd hivatkozzunk a mű bevezető fejezetének címeire: a Tanácsköztársaság időszaka; a román megszállás alatti események; a status quo helyreállítása. S ráadásul a címek érzékeltette eseménysorok a köztörténeti értékelés számára is feltehető „pikánsak”, különféle tévutakra csábítók.

A könyvtár vezetése felől közelítve tárgyához, Németh Mária így fogalmaz: „E dolgozat az 1919 és 1946 közötti korszak első nagy fejezete, ... amely Fejérpataky László múzeumi főigazgató – és 1919-ig a könyvtár igazgatója is –, valamint utóda (1916-tól a könyvtár vezetésében érdemi segítőtársa), Melich János osztályigazgató, majd az Országos Széchényi Könyvtár igazgatója nevéhez fűződik.” Miközben a hely- és személyzethiány, valamint számos egyéb, nehézség már az első világháború előtti „boldog békeévekben” is jellemző volt az intézmény helyzetére, a háború és annak elvesztése tovább rontott rajta.” Az említett két vezető ... 1919-ben egy tönkrement ország szinte reménytelennek tűnő helyzetében kellett hogy helytálljon.”

Helytállásuk mikéntjére Németh Mária szükségképpen a könyvtár működésének bemutatásával válaszol. E működésen belül két fejezet is szorosan kapcsolódik a köztörténethez. Az egyik a háborús jóvátétel kényszere alóli majdnem teljes körű „kibújáról” szól, a másik azokról a hatósági feladatokról, amelyeket a könyvtárnak a kéziratok, értékes nyomtatványok és oklevelek országból való kicsempészését megakadályozandó kellett a Tanácsköztársaság bukása után ellátnia.

A mű tengelyében a gyarapítás kérdései állnak, s mint ilyenek a terjedelemnek éppen egy negyedét foglalják el. Egyedül a velük foglalkozó fejezetnek vannak „testesebb” alfejezetei, mégpedig az állomány (bizonytalan) nagysága és összetétele, a gyűjtőkör antinómiái, a kötelespéldány-szolgáltatás problémaköre, a kurrens belföldi dokumentumok hiányainak pótlása, visszamenőleges belföldi gyarapítás, hungarikumok külföldi beszerzése, külföldi beszerzési „csatornák”, a gyarapítási tevékenység összegezése.

E központi mondanivalót néhány feltételi fejezet (költségvetés, szervezet, személyzet, épület-elhelyezés) előzi meg, és ugyancsak néhány következményi fejezet (gyarapítási ügymenet és feldolgozás, átszervezés, olvasószolgálat és közművelődési tevékenység, raktár- és állományvédelem, nemzeti bibliográfiai munkálatok) zárja.

A tudományos tevékenységről szóló fejezet zöme a Magyar Könyvszemle kiadásának megpróbáltatásaival foglalkozik. Az időszak legvégén (1922. november 19-én) alakul meg gróf Klebelsberg Kuno koncepciójának megfelelően az Országos Magyar Gyűjteményegyetem, amelynek

nemzeti könyvtárunkra gyakorolt hatása az 1946-ig remélhetőleg gyors ütemben elkigyózó történet következő nagy fejezetében lesz majd olvasható.

Rátérve a mű értékelésére, legnagyobb ére nyének azt tartom, hogy politikai elfogultság nélkül láttatja e keserves évek történéseit és szereplőit. Ez főként a Tanácsköztársaság alatti és utáni témák megítélésének módjában mutatkozik meg. A tanácsköztársasági könyvtári megbízottokról – a tapasztalt és dokumentált valóságnak megfelelően – például így ír: *„Dienes Lászlót, akik még ismerték és dolgoztak mellette, nagyon tehetséges, igen művelt, széles látókörű és nagyon tisztességes embernek tartották, akinek szakmai felkészültsége a legmagasabb fokon állt. Kőhalmi Béláról, akit az idősebb generáció tagjai személyes benyomásaik alapján jellemezhetnek, ugyancsak a legnagyobb elismeréssel lehet szólni. Tudása imponáló, emberi magatartása és segítőkészsége pedig általánosan elismert volt. A két könyvtári megbízott tehát minden tekintetben megfelelt azoknak a követelményeknek, amelyek a felső vezetés szintjén elvárhatók. Természetesen ők is tévedtek, de a hibák javarészt azok követték el, akik más területekről próbáltak beleszólni terveikbe és gyakorlati munkájukba, és akiknek túlzásait éppen ők ketten igyekeztek visszafogni.”*

Szerzőnk azonban korántsem csak a „jobbos” retorikának nem hajlandó hitelt adni, a „balosát” ugyancsak elutasítja. Így: *Dezsényi Bélának „az a véleménye, mely szerint az intézmény átvette a Horthy-korszak elejének ‘zaklatott stílusát’, már erősen megkérdőjelezhető, mert sem a ‘kulturális igazgatás’, sem az OSZK részéről nem lelhető fel olyan dokumentum, amely ezt a stílust bizonyítaná. Éppen a tárgyilagos és visszafogott fogalmazás jellemzi a korszak iratváltásait.”*

A mű egyéb részeit is – mondjuk elismerőleg – az imént szóba került „tárgyilagos és visszafogott fogalmazás”, a dokumentumok igazi („az igazat mondd, ne csak a valódit”) mondani-valójához való ragaszkodás jellemzi. Az „igazi mondanivalóban” pedig a „korhoz képest” belátása is benne van.

Jó példa a szerző ebbéli attitűdjére a nemzeti könyvtár vezetőinek summázatos megítélése. *„Vitatkozni lehet azon – szögezi le –, hogy Fejérfataky László és Melich János mennyiben voltak*

konzervatív beállítottságúak, és mennyire hajlottak a modern nemzeti könyvtár megteremtésére. Tudomásul kell vennünk, hogy mindketten a 19. század szülöttei voltak, és el kell fogadnunk, hogy gondolkodásmódjukra a múlt századi hagyományok hatottak. Mi őket csak korszakukban tanúsított magatartásuk alapján ítélniük meg... kutatói, oktatói mivoltukból adódott, hogy az állomány gyarapítását helyezték előtérbe, tudva azt, hogy könyvtári dokumentumok nélkül nem folyhat tudományos munka, nem képezhetik magukat a tanárok, nem tanulhatnak megfelelő szinten a diákok, nem művelődhetnek az arra vágyók.” A mindvégig sanyarú feltételi részből az állomány gyarapítására jutott a legnagyobb hányad, amivel a mindvégig ugyancsak alulméretezett munkatársi gárda (soraiban több tudóssal és tudósjelölttel) teljes mértékben egyetértett, s szívesen vett részt a gyarapodás lehető legmagasabb színvonalon történő megvalósításában. S ne feledjük el: merőben kedvezőtlen háború és Trianon utáni körülmények közepette.

A könyvtár és vezetői gyarapítási serénykedését, a korabeli kiadványok, azaz a hazai és külföldi hungarikumok, illetve az akkori évek feldolgozásához nélkülözhetetlen külföldi munkák eredményes begyűjtését megtapasztalva, az egyébként mindenütt nagyon mértéktartóan fogalmazó Németh Mária egy szinte exklamáló mondatot is leír (megítélésem szerint: indokoltan): *„Nem szabad elfelejtenünk, hogy ezen a területen mit köszönhet a magyar tudományosság Melich Jánosnak és az elképzeléseit támogató főigazgatónak.”*

A könyvtári munka más vonatkozásainak tárgyalásánál szerzőnk inkább csak előremutató elképzelésekről-tervekről (pl. a nemzeti bibliográfiával kapcsolatban) vagy bírálható megoldásokról (pl. a szervezettel és a személyzet összetételével kapcsolatban) tud beszámolni. Az olvasószolgálat vonatkozásában, miközben megemlíti nem megfelelő helyét a szervezetben és működtetésének fűtési-világítási akadályait, a konkrét forgalmi adatok közlésén kívül szerzőnk legszívesebben a „ki mindenki tudós és neves ember használta a könyvtárat” névsorát mutatja be.

„A jegyzetekben minden forrásra hivatkoztunk” – írja a szerző. E kijelentésével ellentétben álló döntést csak egyetlenegy alkalommal hoz, amikor is nem közli Melich János és Sebestyén

Kovács Máté emlékezete

Habár korunk változásai miatt többen megkérdőjelezik, a könyvtár és a könyvtároság mégis történeti kategória. Nem árt hangsúlyozni, hogy a könyvtáros az elődei által épített alapon, azt folytatva és – a jelen mellett – a jövőnek is tevékenykedik. Aligha csak a könyvtárosképzésben eltöltött negyedszázad élménye és tapasztalatai sugallják azt a hitvallást, hogy nemcsak a pályára készülők számára szükséges az elődök példája, de a mindennapi tevékenység minden pillanatában is idősebb pályatársaink művét visszük tovább, belőlük meríthetünk erőt és útmutatást a kihívások megoldásában.

Napról-napra erősebb meggyőződése, hogy az egész magyar könyvtárügy és minden egyes intézmény tevékenységére, eredményeire és hiányosságaira az ott dolgozó/k gyakoroltá/k a legerősebb hatást. Könyvtári múltunk részben épül a társadalmi mozgatórugókra, de sokkal inkább nagyszerű elődeink vállán nyugszik.

Ezért tartom mindinkább fontosnak a személyiség szerepének felismerését és ápolását, s ezért fájjalom, hogy adósai vagyunk tisztos elődeink legtöbbje életműve feltérképezésének. Jóllehet, mintha az utóbbi időben többekben merült volna fel az emlékezés igénye, s mintha szaporodni látszanának egy-egy jeles magyar könyvtáros, nemzedékek mesterének pályaképét felmérni-megrajzolni szándékozó alkalmak (ld. legutóbb például az ugyancsak méltánytalanul keveset emlegett *Sebestyén Géza*-megemlékezést), – összességében nem sáfárkodnak megfelelően eleink példájával, s ettől nem az ő alkotásuk csorbul, hanem mi maradunk szegényebbek.

Ebből a tartozásból csökkentettek azok, akik 1997. október 28-29-én azért gyűltek össze Debrecenben, hogy a 90 éve született *Kovács Mátéra* emlékezzenek és emlékeztessenek, illetve emlékének ajánlják kisebb-nagyobb munkájuk eredményét, szeletét. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Kovács Máté köre (jó, hogy ilyen is van), Komputergrafikai és Könyvtárinformatikai Tanszéke és az Egyetemi Könyvtár jóvoltából és figyelmessége révén a fogyó számú tanítványok és munkatársak mellett, ott volt a pályára még csak most készülő egyetemisták és főiskolások lelkes és buzgó csapata is – szerte az ország könyvtá-

Könyv és könyvtár

XVIII. 1997

Kovács Máté emlékének / szerk. Suppné Tarnay Györgyi ; [kiad. a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára]. - Debrecen ; KLTE Könyvtára, 1997. - 309 p.
A Könyv és könyvtár, ISSN 0139-1305 c. évkönyv 18. sz. tematikus kötete
ISBN 963472 1532

Gyula meglehetősen homályban hagyott „afféjának” aktaszámait. Viszont abbéli ígérését, hogy „*a mostanra már esetleg kevésbé ismert személyekre, intézményekre, háttéreseményekre vonatkozóan magyarázó megjegyzésekkel szolgálunk*” az „ad usum Delphini” követelményének nézőpontjából a kelleténél „ritkásabban” tartotta be a szerző. De ez esetben mondhatni: sebjaj, hiszen az 1946-ig tervezett intézménytörténetből lesz majd összkiadás, amelyben az ilyen típusú megjegyzések szaporodni fognak és különféle indexek „tárgyai” lesznek.

Összegezve: mindenképpen érdemes volt ezt a négy tárgyévre vonatkozó történetet külön is megjelentetni. Részben azért, mert – mint a szerző mondja – korábban „*kevesen méltatták figyelemre, 'átsiklottak' rajta*”, részben pedig – s a recenzens ezt tartja fontosabbnak – azért, mert a könyvtári múlt egyik majdnem végletes példáján mutatja be, hogyan kell tárgyyszerűen elemezni és értékelni.

Futala Tibor

rosképző intézményeiből. Külön öröm, hogy az itt elhangzottakat példás gyorsasággal közzétették az Egyetemi Könyvtár tisztés múltú és rangos sorozatában, a megemlékezést szervező és a kötetet szerkesztő *Suppné Tarnay Györgyi* jóvoltából: így a jelenlévők újra, a távolmaradottak pedig elolvashatják a plenáris és a szekció ülésen elhangzottakat, kiegészítve rövid magyar és angol nyelvű életrajzi vázlattal (utóbbi révén a külföld figyelmébe is ajánlhatjuk a kötetet) és a műveiből összeállított válogató jegyzékkel. Ez utóbbit a résztvevők szórólapon is kézbe kaphatták, de nem árt megjegyezni, hogy Kovács Máté szakirodalmi munkásságát és a róla szóló irodalom eddigi legteljesebb bibliográfiáját *Nagyné Kiss Mária* már összeállította (Kovács Máté emlékönyv. Szerk. Szelle Béla. Kiad. a Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Bp. 1983. 117-161.p.) – így azt lett volna inkább célszerű kiegészíteni, továbbvezetni.

Nemcsak a mester halála tizedik évfordulójának szentelt kötet és az említett bibliográfia áll az életmű kutatójának rendelkezésére, hanem *Kovács Ilona* gondossága és rendszerező munkájának köszönhetően a család birtokában volt Kovács Máté hagyaték 1975 óta az OSZK Kézirattárában elérhető, kutatható. Az ebből, valamint az Egyetemi Könyvtár birtokában lévő dokumentumokból és relikviákból készített szép kiállítás azonban arra is felhívja a figyelmet, hogy jó lenne (legalább másolatban) összegyűjteni a többi intézményben és magán személyeknél lappangó, Kovács Mátéhoz fűződő forrásokat (például a leveleket stb.), hogy egy helyen minél teljesebb gyűjteményt létrehozva, megkönnyítsük a – remélhetőleg a megemlékezéstől lendületet kapott – kutatást. Mindemellett okkal és joggal hívta fel a figyelmet az emlékülésen és így a kötetben is *Kertész Gyula* a Kovács Máté hagyaték gazdagságára. *Bényei Miklós* pedig rögtön példát is mutatott a mintaszerű felhasználásra, amikor *Kovács Máté, a művelődéspolitikus címmel*, első sorban az OSZK-beli fondra támaszkodva, mutatta be az 1946-1949 közötti pályaszakaszt. *Korompay Gáborné* – ugyancsak irattári források felhasználásával – Kovács Máté debreceni egyetemi könyvtárigazgatói időszakát nemcsak tárgy-

szerűen, hanem rendkívül szép emberi vonásokkal rajzolta meg*, még *Pogány György* Kovács Máténak a bibliofiliával való kapcsolatát illesztette az életműhöz. Talán elsőként kellett volna említeni, hogy a *Fülöp Géza* tollából származó *Könyvtártudomány és bibliológia (Kovács Máté könyvtárelméleti koncepciója)* c. tanulmány minden eddiginél markánsabban mutatja meg az akkor korszerűnek számító és mindmáig használható eredményekkel bíró, történeti-elméleti gondolkodásmód lényegi vonásait.

Sajnos, nincs mód a 33 hosszabb-rövidebb írás/előadás akár csak egymondatos bemutatására sem. A szerkesztő által kialakított első nagyobb fejezet *Kovács Mátéra emlékezve* cím alatt – és az előbbiek mellett – még a volt kolléga, *Némedi Lajos* professzor kiállítási megnyitóját, a Kovács Máté vezette könyvtárban pályakezdő *Futala Tibor*, a tanítvány *Boda Miklós*, *Engel Pál* és *Arnóth Károly* visszaemlékezését, s a jelenleg főiskolai hallgató *Sipos Melinda* rövid írását foglalja magában.

Külön szeretnénk felhívni mindenki figyelmét arra, hogy a fejezet méltó zárása és az emlékülés valószínűleg és remélhetőleg legnagyobb horderejű közléseként értékelhető: Kovács Ilona Debrecenben bejelentette, hogy a család Kovács Máté Alapítványt hoz létre. Azóta bejegyezték az alapítványt, a kötet pedig már tartalmazza az alapító okiratot. A kuratórium elkezdte munkáját és reméljük, mihamarabb mód nyílik a mindjobban felduzzadó összeg kamataiból egyfelől Kovács Máté szellemi hagyatékának méltó gondozására, másfelől tehetséges könyvtár szakos egyetemi és főiskolai hallgatók tanulásának, valamint fiatal könyvtárosok továbbképzésének (pl. doktori programjaik) támogatására.

A kötet második és nagyobb fejezete a *Könyvtártudományi kutatások, tanulmányok* címmel a Kovács Máté emlékének szentelt írásokat tartalmazza. Ezek egy része, talán nagyobb fele olyan részdiszciplínákba, tevékenységi területekbe sorolható, melyet Kovács Máté is művelt, vagy melyhez munkássága kapcsolódott. Egy-egy könyvtártörténeti, könyvtárelméleti, olvasásszociológiai írás mellett katalogizálási és bibliográfiai tárgyú, valamint két könyvtártani dolgozat található a kötetben; ezen túl pedig a legtöbb és ezért talán célszerűbben külön fejezetbe illő rész a könyvtárosképzéssel, a hallgatói szakmai szerve-

* Olvasható volt lapunk 1997. 1. számában. (A szerk.)

zetek bemutatásával, valamint a hallgatóknak a külföldi tanulmányútjain, gyakorlatain gyűjtött tapasztalataival foglalkozik. Ez utóbbiból következik, hogy igen örvendetesen a kötet 34 szerzőjéből 15 egyetemi vagy főiskolai hallgató – s ez igen csak illő Kovács Máté pályaképéhez és emberi habitusához.

A Kovács Máté életének egy-egy pillanatát megörökítő, valamint a megemlékezésen készült fotókkal illusztrált kötet méltatása aligha zárulhat mással, mint azzal az óhajjal, hogy bárha az alkalom és a megemlékezéssel együtt az Alapítvány nyitánya és generálója lenne mind közvetlenül a Kovács Máté biográfiát létrehozó, mind pedig áttételesen, a pályatársai életművét felmérő és megmutató kutatásoknak – általánosságban: szakmánk tudományosan megalapozottabban való művelésének. Ehhez persze az is kell, hogy a kiadótól való megvásárlás vagy a könyvtárak útján minél többen hozzájussanak és forgassák a kötetet. Tőlük talán azt kellene kérni, hogy méltányolják a szándékot és gyorsaságot, s ennek tud-

ják be, hogy a szerkesztő túlzottan tisztelte a szerzői jogokat, s nem nyúlt bele a kéziratokba, s emiatt pl. *Daniel Benediktsson* egyébként színvonalas elméleti írásában a központoszással és egybeírással vannak erős gondok, hogy *Virágos Márta* – furcsa módon – keresztnevükön írja le a külföldi szerzőket, vagy *Salgóné Medveczki Mariann* műfajától eltérően túlzottan leíró, s bár utal a szakirodalomra, de nem hivatkozik – miként *Cholnoky Győző* (egyébként figyelemre méltó) eszme-futtatásából is hiányzik a tudományos apparátus, témájával erős kontrasztként.

Mindent egybevéve: jó szívvel ajánljuk a kötetet mind a Kovács Mátéval való személyes találkozás meghatározó élményével gazdagok, mind pedig az őt már nem ismerő, a tanítványok tanítványaiként vagy csak a példát műveiből megismerhető „másodlagos” Kovács Máté tanítványok figyelmébe.

Tóth Gyula

BEZÁR(T) A VILÁG LEGHÍRESEBB OLVASÓTERME, a British Library “kerek olvasóterme”, amely 1857 óta annyi neves és névtelen kutatónak biztosított páratlan lehetőségeket a munkára. A könyveket átszállították a St. Pancras negyedbeli új épületbe. A történelmi nevezetességű olvasóterem bezárására 1997. október 25-én, az új Humanities Reading Room megnyitására november 24-én kerül(t) sor.
(*BL News*, 1997. aug.)

OPAC 97 - a British Library 8,5 millió tételt tartalmazó online katalógusa, mely 1997. május 20-a óta a Weben is hozzáférhető <http://opac97.bl.uk/> címen. Az Internet World kiállításon mutatták be; az első napon 13,1 ezer, a másodikon 24,8 ezer találatot produkált, s ezzel bekerült a 10 legnagyobb forgalmú Webtelephely közé.
(*Select*, 1997. nyár)